Digitālā kontrole pret korupciju. Kā Ukraina attīra savu kokmateriālu eksporta sistēmu

Māris Liopa, Latvijas Mežu sertifikācijas padome

Ukrainas Valsts muitas dienests un tiesībsargājošās iestādes 2025. un 2026. gadā ir atklājušas viltotus datus 657 kokmateriālu izcelsmes sertifikātos, novēršot pārkāpumus par kopējo summu 158 miljonu grivnu (3,11 miljoni eiro) apmērā. Eksportētāji mēģināja izvest kokmateriālus, izmantojot dokumentus, kas izdoti pavisam citām kravām.

Lai cīnītos pret nelegālo tirdzniecību, Ukraina ieviesa elektronisko sertifikācijas sistēmu, kas izveidoja valstī pirmo digitālo ķēdi koksnes izsekošanai no cirsmas līdz eksportam. Tomēr sistēma saskārās ar iekšēju korupciju - sistēmas izstrādātājs neautorizēti mainīja datus veicot izmaiņas pavadzīmēs un reģistros un par to saņemot "atlīdzību" 5000 - 30 000 grivnu (apmēram 100 – 600 eiro), kā rezultātā aizdomas izteiktas 13 valsts uzņēmumu darbiniekiem.

Ukrainas Ekonomiskās drošības birojs (EDBU) šobrīd aktīvi nodod tiesai lietas pret eksportētājiem dažādos reģionos - Vinnicā, Odesā, Černivcos un Ļvivā, kuri viltojuši dokumentus, lai nelegāli eksportētu ozola, oša un priedes kokmateriālus uz tādām valstīm kā Turcija un Moldova.

Ilglaicīgas problēmas Ukrainas meža nozarē

Ukrainas meža nozare ilgstoši ir saskārusies ar nelegālās mežizstrādes un kontrabandas aktivitātēm. Lielbritānijas bezpeļņas organizācija *Earthsight* jau 2018. gadā ziņoja, ka Ukraina bija lielākais iespējami nelegālo kokmateriālu avots Eiropas Savienībā.

Pašreizējie digitālie risinājumi un pastiprinātā kontrole ir daļa no Ukrainas centieniem sakārtot nozari atbilstoši Eiropas Savienības Atmežošanas regulai (EUDR). Pateicoties jaunajai e-izsekojamības sistēmai, Eiropas Komisija jau ir novērtējusi Ukrainu kā zema riska valsti kokmateriālu eksportam uz Eiropas Savienību, kas ir

augstākais iespējamais statuss. Eksperimentālais elektronisko sertifikātu projekts valstī ir pagarināts līdz 2027. gada jūnijam, lai pilnībā izskaustu "ēnu" tirdzniecību.

Cīņas rezultāti

Ukrainas Ekonomiskās drošības birojs (EDBU) šobrīd aktīvi izmeklē un nodod tiesai vairākas reģionālās shēmas, kurās iesaistīti gan uzņēmēji, gan vietējās amatpersonas. Konstatētie nelikumīgie apjomi daudzkārt ir nelieli, tomēr, jaunā pieeja parāda Ukrainas iestāžu apņēmību principiāli izskaust jebkādas nelikumības.

Piemēram, Vinnicas reģionā ozola kokmateriālu eksportētājs viltoja pavaddokumentus, lai iegūtu likumīgu izcelsmes sertifikātu un uz Turciju nelegāli nogādātu 44,6 kubikmetrus zāģmateriālu. Lieta jau ir nodota tiesai. Kāds vietējais ciema padomes deputāts kopā ar diviem līdzdalībniekiem Odesas reģionā izveidoja shēmu, kurā viltoja izcelsmes sertifikātus un regulāri mainīja robežkontroles punktus, lai novērstu tiesībsargu uzmanību. Viņi paspēja eksportēt gandrīz 115 kubikmetrus koksnes uz Moldovu caur Starokazačes kontrolpunktu, pirms tika aizturēti.

Černivcu apgabalā, savukārt, tika izgaismota jau daudz apjomīgāka shēma, kurā piedalījās arī paši mežsaimniecības ierēdņi. Organizatori visa gada garumā iepirka neuzskaitītu, nelegāli nocirstu apaļkoksni, izmantoja viltotus izcelsmes dokumentus eksporta sertifikātu saņemšanai un veda kokmateriālus uz Moldovu. 26 kratīšanu laikā tiesībsargi konfiscēja aptuveni 1000 kubikmetrus koksnes. Ļvivas reģionā EDBU birojs atklāja, ka kāds ozolkoka eksportētājs ieguvis sertifikātus ar viltotiem dokumentiem. Tiesībsargiem izdevās konfiscēt 22,6 kubikmetrus kokmateriālu, kas jau bija izgājuši muitas kontroli. Kijivā tiesībsargi veica vairāk nekā 60 kratīšanas, apturot shēmu, kurā par skaidru naudu tika iepirkti augstvērtīgi kokmateriāli - ozols, osis un priede. Tie tika pārvietoti, izmantojot pilnībā viltotus transporta dokumentus.

Visas šīs shēmas vieno centieni apiet jauno elektronisko uzskaites sistēmu vai nu ar korumpētu darbinieku palīdzību, kas sistēmā veica neautorizētas izmaiņas par maksu, vai arī fiziski viltojot papīra dokumentus pirms to digitalizācijas. Pat kara apstākļos ukraiņi veic stingru kontroli un nepieļauj valstij piederošās koksnes izlaupīšanu un kriminālu shēmu esamību